

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктору юридичних наук, професору,
професору кафедри міжнародного права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Медведєвій Марині Олександрівні

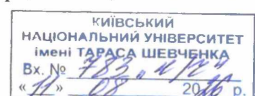
ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата політичних наук, професора,
професора кафедри міжнародних відносин та стратегічних комунікацій Воєнної
академії імені Євгенія Березняка Аблазова Івана Валерійовича
на дисертаційну роботу Деркач Олени Олександрівни
«Становлення міжнародно-правового регулювання використання штучного
інтелекту у військових цілях»,
подану до публічного захисту у Київському національному університеті імені
Тараса Шевченка на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Дисертаційна робота
Деркач Олени Олександрівни присвячена становленню міжнародно-правового
регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях. Вибір такої
теми є актуальним і своєчасним. Він зумовлений швидким поширенням
алгоритмічних технологій у системах військового планування, розвідки,
управління, кібербезпеки, логістики, цілевказання, підтримки прийняття рішень
та керування автономними платформами.

На сучасному етапі штучний інтелект уже не можна розглядати виключно
як цивільну технологію або результат загального розвитку інформаційно-
комунікаційної сфери. Його застосування безпосередньо впливає на характер
військової діяльності, швидкість прийняття рішень і розподіл функцій між
людиною та технічною системою. Водночас змінюється не саме міжнародне
право як система чинних норм, а умови, в яких ці норми мають застосовуватися.

Зазначена обставина має принципове значення. Здатність алгоритмічної
системи аналізувати обстановку, класифікувати об'єкти, прогнозувати
поведінку, надавати рекомендації командуванню або автономно виконувати
окремі функції породжує низку міжнародно-правових питань. Серед них слід
назвати дотримання принципів розрізнення і пропорційності, забезпечення

запобіжних заходів під час нападу, проведення правової експертизи нових видів зброї, встановлення причинного зв'язку, визначення відповідального суб'єкта та забезпечення належного людського контролю.

Особливі ваги ця проблематика набуває в умовах сучасних збройних конфліктів. Практичне використання безпілотних систем, цифрових платформ управління, автоматизованого аналізу розвідувальних даних і засобів алгоритмічного цілевказання значно випереджає формування спеціальних міжнародно-правових механізмів контролю. При цьому відсутність універсального міжнародного договору щодо військового штучного інтелекту не означає відсутності правового регулювання загалом. До відповідних відносин продовжують застосовуватися норми міжнародного гуманітарного права, права міжнародної безпеки, міжнародного права прав людини, міжнародної відповідальності та контролю над озброєннями.

Дисертантка правильно звертає увагу на те, що становлення відповідного регулювання має багаторівневий характер. У цьому процесі взаємодіють чинні міжнародно-правові норми, національні стратегії, союзницькі стандарти, політичні декларації, технічні документи, акти м'якого права та практика міжнародних організацій. Саме виявлення співвідношення між зазначеними рівнями становить складне і важливе наукове завдання.

Актуальність роботи посилюється також відсутністю єдиного загальновизнаного визначення військового штучного інтелекту. Держави та міжнародні організації використовують різні функціональні, технологічні та ризик-орієнтовані підходи. Це впливає на визначення предмета правового контролю, меж застосування міжнародного гуманітарного права, процедур оцінки ризиків та змісту людського контролю.

Отже, дисертаційна робота О.О. Деркач має належний рівень актуальності. Вона спрямована на осмислення реальної міжнародно-правової проблеми, значення якої надалі лише зростатиме.

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, темами. За своїм змістом дисертаційне дослідження пов'язане з актуальними напрямками розвитку науки міжнародного права, зокрема дослідженнями міжнародно-правового регулювання новітніх технологій, міжнародної безпеки, міжнародного гуманітарного права, відповідальності держав, контролю над озброєннями та діяльності міжнародних організацій.

Положення роботи щодо застосовності чинного міжнародного права до використання військового штучного інтелекту відповідають сучасному напрямку

наукових досліджень, у межах якого нові технології оцінюються не як правовий вакуум, а як новий предмет застосування та конкретизації вже наявних міжнародно-правових зобов'язань. Тематика дисертації також узгоджується з потребами наукового забезпечення позиції України у міжнародних форматах обговорення військового штучного інтелекту, автономних систем озброєння та відповідального використання алгоритмічних технологій.

Водночас у вступі роботи не наведено окремої інформації про її виконання у межах конкретної зареєстрованої науково-дослідної теми. Якщо такий зв'язок фактично існував, краще було б його зазначити. Це зробило б інституційний контекст дослідження більш чітким.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні наукові положення дисертації мають достатній рівень обґрунтованості. Авторка опрацювала значний масив міжнародно-правових, політико-правових, доктринальних, технічних та аналітичних матеріалів. У роботі досліджено документи ООН, НАТО, REAIM, Міжнародного Комітету Червоного Хреста, Європейського Союзу, Ради Європи, Організації економічного співробітництва та розвитку, а також національні документи окремих держав.

Метою дисертації визначено комплексне дослідження становлення міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях, встановлення його інституційних, доктринальних і нормативних особливостей та з'ясування ролі національних, регіональних, союзницьких і універсальних підходів у формуванні майбутнього правового режиму військового штучного інтелекту.

Для досягнення поставленої мети сформульовано вісім завдань. Вони охоплюють визначення правової природи штучного інтелекту, дослідження процесу його міжнародно-правового регулювання протягом 2017–2026 років, аналіз подвійного використання технології, впливу глобалізації та цифрової конвергенції, характеристику американського, європейського і далекосхідного підходів, визначення проблем відповідальності й людського контролю, дослідження документів НАТО і REAIM та встановлення ролі ООН.

Об'єктом дослідження визначено міжнародно-правові відносини, які виникають у процесі розробки, регулювання, впровадження і використання технологій штучного інтелекту у військовій сфері. Предметом є становлення міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях, його доктринальні засади, регіональні та союзницькі моделі,

універсальні підходи ООН і REAIM, а також проблеми відповідальності, людського контролю, управління ризиками та життєвого циклу відповідних систем.

Загалом мета, об'єкт і предмет пов'язані між собою. Водночас предмет сформульовано досить широко. Фактично він включає і нормативне регулювання, і доктринальні підходи, і політичні процеси, і технічні процедури, і регіональні моделі, і окремі проблеми відповідальності. Через це межа між предметом дослідження та всім тематичним полем військового штучного інтелекту подекуди стає не достатньо виразною.

Методологічну основу роботи становить сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів. Діалектичний метод використано для аналізу розвитку регулювання як динамічного процесу. Системний метод дав змогу представити військовий штучний інтелект як комплексний об'єкт, пов'язаний із кількома галузями міжнародного права. Порівняльно-правовий метод застосовано під час зіставлення американської, європейської, далекосхідної та натівської моделей. Формально-юридичний метод використано для аналізу документів міжнародних організацій. Метод правового моделювання став основою для визначення можливих напрямів подальшого розвитку регулювання.

Такий набір методів загалом відповідає темі. Разом з тим методологічний розділ міг би бути конкретнішим. Було б краще окремо визначити, який саме результат одержано за допомогою кожного методу та за якими критеріями порівнювалися обрані моделі. Наприклад, за юридичною силою актів, сферою застосування, інституційним механізмом, моделлю людського контролю, порядком правової експертизи або способом визначення відповідальності.

Структура дисертації є логічною. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі розглянуто становлення і розвиток штучного інтелекту як предмета міжнародно-правового регулювання. Авторка досліджує теоретичні підходи до розуміння штучного інтелекту, його міжгалузеву природу, подвійне використання та вплив глобалізації на формування міжнародно-правових засад регулювання. Позитивною рисою є прагнення показати, що цивільні й військові технології не розвиваються ізольовано. Це справді так.

Другий розділ присвячено американському, європейському, далекосхідному та натівському підходам. У ньому систематизовано значний

фактичний матеріал і простежено поступове формування спільних принципів відповідального використання військового штучного інтелекту. До таких принципів авторка відносить законність, підзвітність, людський контроль, верифікацію, валідацію, аудит, простежуваність та управління ризиками.

У третьому розділі проаналізовано процес REAIM і діяльність ООН. Обґрунтовується положення про те, що REAIM виконує функцію проміжного політико-правового середовища, тоді як ООН забезпечує поступовий вихід відповідної проблематики на універсальний рівень. Цей підхід заслуговує на увагу. Авторка переконливо показує відмінність між союзницькою моделлю НАТО та більш широким міжнародним форматом REAIM.

Загалом положення дисертації спираються на опрацьований матеріал. Між розділами простежується внутрішній зв'язок. Висновки переважно впливають із проведеного аналізу.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Достовірність одержаних результатів забезпечується використанням офіційних документів міжнародних організацій і держав, міжнародно-правових актів, матеріалів міжнародних конференцій, наукової літератури та аналітичних досліджень. Позитивним є звернення авторки не лише до документів щодо летальних автономних систем озброєння, а й до матеріалів, які охоплюють ширше використання штучного інтелекту у військовій сфері.

Наукова новизна дисертації пов'язана з комплексним розглядом військового штучного інтелекту як окремого напрямку становлення міжнародно-правового регулювання. Авторкою систематизовано національні, регіональні та союзницькі моделі, визначено їх спільні нормативні елементи, охарактеризовано роль НАТО, REAIM та ООН.

Заслуговує на позитивну оцінку запропонована багаторівнева модель становлення регулювання. Відповідно до неї національні та регіональні підходи формують первинні правила поєднання інновацій і контролю; НАТО конкретизує принципи відповідального використання штучного інтелекту в союзницькому оборонному середовищі; REAIM забезпечує політико-експертний діалог; ООН надає цьому процесу універсального значення.

Наукову цінність має положення про те, що основна міжнародно-правова проблема полягає не у повній відсутності застосовних норм, а в недостатній пристосованості процедур їх реалізації до алгоритмічної, автономної та технічно складної природи військових систем. Це дозволяє уникнути спрощеного твердження про існування абсолютного правового вакууму.

Важливим результатом є систематизація процедурних вимог, які поступово набувають спільного характеру в різних моделях регулювання. Йдеться про людський контроль, правову експертизу, перевірку даних, тестування, верифікацію, валідацію, аудит, простежуваність рішень та управління ризиками протягом життєвого циклу системи.

Окремий інтерес становить авторська концепція перспективного розвитку міжнародного права у відповідній сфері. Вона передбачає закріплення базових принципів відповідального використання військового штучного інтелекту, створення спеціалізованих механізмів контролю, розмежування цивільної та військової сфер і узгодження міжнародного права з національними правовими системами.

Разом з тим окремі положення наукової новізни сформульовано дещо широко. Категорія «вперше» потребує особливо ретельного зіставлення з уже наявною міжнародною та українською доктриною. На наш погляд, сильнішою була б не претензія на першість самого розгляду військового штучного інтелекту як комплексного об'єкта, а чітке визначення того, у чому саме полягає оригінальна авторська модель його багаторівневого міжнародно-правового регулювання.

Повнота викладу основних положень дисертації та її результатів в опублікованих працях. У вступі зазначено, що основні результати дисертаційного дослідження відображено у чотирьох наукових публікаціях здобувачки. Тематика наведених праць охоплює міжнародний захист прав людини в умовах розвитку штучного інтелекту, військові виклики для міжнародного порядку, міжнародно-правові напрями дослідження військового штучного інтелекту та використання алгоритмічних технологій у військово-технічному співробітництві.

Зміст публікацій загалом корелює з основними напрямами дисертації. У спільних працях визначено особистий внесок здобувачки. Положення роботи також пройшли апробацію в межах підготовки статей і матеріалів наукових заходів.

Водночас бібліографічний статус окремих публікацій краще було б подати точніше. Зокрема, зазначення публікації як матеріалу іноземного періодичного видання, індексованого в міжнародних наукометричних базах, потребує чіткого наведення назви видання, номера, сторінок, ISSN та інформації про відповідну базу. Наявність DOI репозитарію сама по собі не

підтверджує статусу журнальної публікації. Це суто технічне уточнення, але воно важливе.

Практичне значення роботи і впровадження її результатів. Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її положень під час підготовки позицій держав у межах ООН, REAIM, НАТО, Конвенції про конкретні види звичайної зброї та інших міжнародних форматів.

Запропонована авторкою систематизація принципів і процедур може бути корисною для розроблення національних документів щодо відповідального використання військового штучного інтелекту, правової експертизи нових систем, оцінювання ризиків та визначення рівня людського контролю.

Матеріали дисертації можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання міжнародного гуманітарного права, права міжнародної безпеки, міжнародної відповідальності, міжнародно-правового регулювання новітніх технологій та діяльності міжнародних організацій.

Практичний потенціал мають також положення про необхідність правового контролю протягом усього життєвого циклу системи. Такий підхід передбачає оцінювання не лише моменту безпосереднього застосування технології, а й етапів її розроблення, навчання, тестування, закупівлі, інтеграції, оновлення та припинення експлуатації.

Разом з тим практичне значення могло б бути розкрито більш предметно. Краще було б визначити, які саме результати можуть бути використані для підготовки правової експертизи, які – для формування переговорної позиції держави, а які – для розроблення модельного міжнародного документа. Наразі цей блок сформульовано переважно як перелік потенційних напрямів застосування.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертаційна робота Деркач Олени Олександрівни є самостійним і завершеним науковим дослідженням. Її структура загалом відповідає меті та поставленим завданням. Логіка викладу побудована від загальних теоретичних засад через аналіз окремих моделей до універсальних міжнародних підходів.

Авторка демонструє знання сучасної міжнародно-правової проблематики, здатність працювати з документами різної правової природи та вміння систематизувати значний за обсягом матеріал. У роботі використано належний понятійний апарат міжнародного гуманітарного права, права міжнародної безпеки, міжнародного права прав людини та міжнародної відповідальності.

Позитивною рисою є намагання відрізнити юридично обов'язкові норми від політичних і технічних механізмів. Хоча це розмежування не всюди проведено однаково послідовно. Дисертантка також не ототожнює військовий штучний інтелект лише з летальними автономними системами озброєння, а охоплює системи підтримки рішень, алгоритмічну розвідку, кібероперації, автономні платформи, управління даними та логістику.

Стиль викладення переважно науковий і зрозумілий. Подекуди трапляються редакційні неточності, повтори та змішування українських і англійських термінів. Це не впливає на загальне розуміння змісту роботи, але текст можна було б ще уважніше відредагувати.

Дисертація має належний рівень завершеності. Отримані результати відповідають спеціальності 293 «Міжнародне право».

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження загалом, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і рекомендації, які можуть бути враховані авторкою під час подальшої наукової роботи.

1. Найбільш суттєве методологічне питання стосується меж об'єкта і предмета дослідження. Об'єкт визначено через міжнародно-правові відносини у військовій сфері. Водночас значна частина першого розділу охоплює загальне становлення штучного інтелекту, глобалізацію, інтелектуальну власність, медицину, транспорт, цифрові послуги, захист персональних даних, алгоритмічну дискримінацію та цивільне регулювання.

Залучення такого матеріалу може бути виправдане подвійним призначенням технологій. Але цей зв'язок не всюди показано безпосередньо. У результаті окремі фрагменти виходять за межі визначеного поля дослідження і наближають роботу до загального огляду міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту.

Краще було б залишити цивільні приклади лише там, де вони пояснюють походження конкретних військових технологій, транскордонний рух даних, роль приватних розробників, експортний контроль або можливість перенесення процедур оцінки ризиків у військову сферу. Це дозволило б чіткіше утримувати дослідження у межах заявленого об'єкта та предмета.

2. У дисертації відсутнє окреме завершене авторське визначення поняття «військовий штучний інтелект». Авторка докладно описує його функції, напрями використання та правове значення. Також зазначається, що військовий

ІІІ є комплексним об'єктом міжнародно-правового регулювання. Проте стислої дефініції з переліком істотних ознак не сформульовано.

Для роботи, в якій відповідне поняття винесено у тему, предмет, завдання та положення наукової новизни, краще було б запропонувати таке визначення. Воно мало б охоплювати технологічну основу системи, її військове призначення, суб'єкта використання, характер виконуваних функцій, ступінь автономності та можливі юридично значущі наслідки.

Доцільно було б виходити з того, що військовий штучний інтелект становить сукупність програмних, програмно-апаратних та алгоритмічних систем, які розробляються, інтегруються або використовуються у військовому середовищі для виконання функцій аналізу даних, розвідки, планування, управління, цілевказання, кібероперацій, логістики, автономного руху чи застосування сили. При цьому військовий характер системи має визначатися не лише її походженням, а й призначенням, способом інтеграції, контекстом використання та наслідками застосування.

3. Дискусійним є постійне використання конструкції «інститут штучного інтелекту в міжнародному праві». У теорії права інститут передбачає наявність відносно відокремленої та внутрішньо узгодженої сукупності норм, які регулюють однорідну групу відносин. У самій дисертації неодноразово доводиться, що регулювання військового ІІІ залишається фрагментарним, багаторівневим і формується на перетині різних галузей.

Тому краще було б чіткіше розмежувати штучний інтелект як комплексний об'єкт міжнародно-правового регулювання, формований регуляторний режим та завершений міжнародно-правовий інститут. На цьому етапі більш обережною видається категорія «напря́м становлення міжнародно-правового регулювання» або «комплексний регуляторний режим, що формується».

Це не лише термінологічна деталь. Від відповіді на це питання залежить логіка всієї роботи.

4. Методологічний апарат потребує більшої операціоналізації. Порівняльно-правовий метод заявлено для аналізу американського, європейського, далекосхідного та натівського підходів, однак критерії їх зіставлення не виділено в єдиній системі.

Краще було б сформулювати порівняльну матрицю, яка включала б правову природу документів, сферу їх дії, визначення штучного інтелекту, рівень людського контролю, процедури тестування, правову експертизу, правила

управління даними, механізми відповідальності та інституції нагляду. За такої побудови висновок про спільне нормативне ядро виглядав би більш перевірюваним.

Також з огляду на назву роботи доцільним було б окремо застосувати історико-правовий метод. Поняття «становлення» передбачає не лише опис сучасного стану, а й визначення етапів, переходів, причин зміни підходів і критеріїв періодизації.

5. Потребує додаткового обґрунтування вибір держав і регіонів для порівняльного аналізу. Американська та європейська моделі мають зрозуміле значення для предмета роботи. Далекосхідний підхід представлено переважно Китаєм і Республікою Корея. Однак не пояснено, чому саме ці держави є достатніми для характеристики всього далекосхідного напрямку та чому поза основним аналізом залишено інші держави, які мають розвинені військові технології.

Краще було б прямо визначити критерії відбору кейсів. Наприклад, рівень технологічного розвитку, наявність оборонної стратегії штучного інтелекту, участь у міжнародних дискусіях, наявність правових процедур або відмінність політико-правової моделі.

6. У роботі іноді недостатньо чітко розмежовано джерела міжнародного права, акти м'якого права, політичні декларації, технічні стандарти, союзницькі документи та матеріали конференцій. Усі вони впливають на становлення регулювання, проте мають різну юридичну природу.

Краще було б подати окрему класифікацію використаних регуляторних інструментів. Це дозволило б точніше визначити, які документи створюють юридичні зобов'язання, які конкретизують порядок виконання чинних норм, які встановлюють політичні стандарти, а які мають лише рекомендаційне або технічне значення.

Особливої обережності потребують положення про REAIM як нормативне середовище та резолюцію Генеральної Асамблеї ООН № 79/239 як перше універсальне доктринальне закріплення військового штучного інтелекту. Такі висновки є цікавими, але краще було б чіткіше пояснити зміст поняття «доктринальне закріплення» та його співвідношення з юридично обов'язковою нормою.

7. Загальні висновки переважно відображають результати дослідження, однак їх структура не повністю відтворює послідовність завдань, сформульованих у вступі. У вступі визначено вісім комплексних завдань, тоді

як висновки подано як низку нумерованих узагальнень. Частина з них повторює положення наукової новизни, частина характеризує теоретичне і практичне значення, а частина містить перспективні пропозиції.

Краще було б побудувати загальні висновки відповідно до завдань дослідження. Один результат або група взаємопов'язаних результатів мають прямо відповідати конкретному завданню. Це дозволило б чітко простежити логіку: завдання, застосований метод, одержаний результат, елемент новизни.

Деякі завдання також є занадто комплексними. Наприклад, останнє завдання одночасно передбачає визначення ролі ООН і формулювання авторського бачення майбутнього міжнародного права. Це фактично два різних дослідницьких результати.

8. Джерельна база роботи є значною за обсягом, однак потребує більш ретельної селекції та редакційного опрацювання. У списку використано офіційні міжнародні документи, наукові статті, монографії, аналітичні матеріали, повідомлення засобів масової інформації, корпоративні сторінки, сторінки виробників і матеріали енциклопедичного характеру.

Новинні та корпоративні джерела можуть використовуватися для підтвердження окремих фактів, але вони не повинні замінювати офіційні документи або рецензовані наукові дослідження під час обґрунтування міжнародно-правових висновків. Особливо це стосується використання Wikipedia як джерела щодо процесу REAIM, матеріалів Reuters, The Verge, Axios, засобів масової інформації та рекламних сторінок виробників військової техніки.

У списку також наявні рукописи, робочі матеріали та позиції без року видання. Частина бібліографічних описів не містить повної назви документа, вихідних даних, сторінок, електронної адреси або дати звернення. Окремі документи наведено повторно. Це стосується рекомендації ЮНЕСКО, Блетчлійської декларації, політичної декларації щодо відповідального військового використання штучного інтелекту, директиви Міністерства оборони США щодо автономних систем та резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 79/239.

Краще було б усунути дублювання, уніфікувати бібліографічні описи, перевірити статус кожного джерела та віддати перевагу первинним офіційним документам. Посилання в тексті також доцільно робити точнішими, із зазначенням сторінки, пункту або параграфа документа, а не лише групи джерел у загальних дужках.

9. Наукова новизна потребує більш чіткого відмежування авторських результатів від систематизації вже наявних документів і підходів. Наприклад, положення про необхідність людського контролю, підзвітності, надійності, тестування та управління ризиками вже закріплено у документах НАТО, REAIM, МКЧХ та національних стратегіях.

Тому краще було б показати, у чому полягає саме авторська інтерпретація взаємозв'язку цих принципів. Чи це нова класифікація, модель рівнів регулювання, система критеріїв, правовий механізм або нове розуміння юридичних наслідків. Таке уточнення зробило б положення новизни сильнішими і менш декларативними.

10. Робота виграла б від додаткового мовного та технічного редагування. У тексті трапляються конструкції «Американський підхід», «конференції», непослідовне написання ШІ, АІ та AI, використання англomовних термінів без уніфікованого перекладу, а також написання назви теми з великої літери всередині речення. Є окремі повтори та надмірно довгі речення.

Краще було б уніфікувати термінологію, залишивши українське скорочення «ШІ» як основне, а англomовне «AI» використовувати лише в офіційних назвах документів та організацій. Так само доцільно послідовно застосовувати конструкцію «у межах», а не змішувати її з «в рамках».

Висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер. Вони спрямовані на уточнення понятійного апарату, методологічних меж і способу представлення результатів. Зазначені питання не заперечують самостійності роботи, не знижують значення проведеної систематизації та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Деркач Олени Олександрівни «Становлення міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях» є актуальним, самостійним і завершеним науковим дослідженням, у якому здійснено комплексний аналіз одного з нових напрямів розвитку міжнародного права.

Робота містить науково обґрунтовані положення щодо застосовності чинного міжнародного права до військового штучного інтелекту, багаторівневого характеру становлення його регулювання, ролі національних і регіональних моделей, стандартів НАТО, процесу REAIM та універсальних підходів ООН.

Одержані результати мають теоретичне значення для розвитку досліджень міжнародно-правового регулювання новітніх військових технологій і можуть

бути використані під час розроблення національних та міжнародних підходів до відповідального використання штучного інтелекту у військовій сфері.

За актуальністю теми, ступенем обґрунтованості наукових положень, достовірністю висновків, науковою новизною, повнотою представлення результатів і практичним значенням дисертаційна робота Деркач Олени Олександрівни відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Її авторка, Деркач Олена Олександрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, професор,
Военної академії імені Євгенія Березняка

Іван АБЛАЗОВ

«___» _____ 2026 р.

Підпис Аблазова І.В. засвідчую.

Заступник начальника Военної академії імені Євгенія Березняка
начальник служби по роботі з персоналом

Сергій БІБА

